

ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

БОЙЧЕНКО ВАЛЕНТИНА ВАСИЛІВНА

УДК 373,31:371,4:008

**ПОЛІКУЛЬТУРНЕ ВИХОВАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ
У НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОМУ ПРОЦЕСІ ШКОЛИ**

13.00.07 – теорія та методика виховання

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Херсон – 2006

Дисертацією є рукопис

Робота виконана в Уманському державному педагогічному університеті імені Павла Тичини Міністерства освіти і науки України

Науковий керівник доктор педагогічних наук, професор,
Побірченко Наталія Семенівна,
Уманський державний педагогічний університет імені
Павла Тичини, завідувач кафедри соціальної педагогіки та
історії педагогіки.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АПН України
Бібік Надія Михайлівна,
Академія педагогічних наук України,
академік-секретар відділення дидактики, методики та
інформаційних технологій в освіті

кандидат педагогічних наук, професор
Федяєва Валентина Леонідівна,
Херсонський державний університет,
проректор з наукової роботи

Провідна установа Житомирський державний університет імені Івана Франка,
кафедра педагогіки Міністерства освіти і науки України,
м.Житомир

Захист відбудеться « 26 » жовтня 2006 року о 10 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 67.053.01 у Херсонському державному університеті за адресою: 73003, м.Херсон, вул. 40 років Жовтня, 27, ауд. 256

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Херсонського державного університету за адресою: 73003, м. Херсон, вул. 40 років Жовтня, 27

Автореферат розіслано « 22 » вересня 2006 року

**Учений секретар
спеціалізованої вченої ради**

М.В. Бухтій

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Україна – поліетнічна держава, до складу населення якої входять різні за походженням і ступенем соціально-економічного розвитку етнічні спільноти. Це зумовлює полікультурність суспільного середовища, вимагає підготовки особистості, здатної сприймати і розуміти не лише власні, а й культурні цінності інших народів, спроможної до міжетнічної і міжкультурної комунікації. Зіткнення цивілізаційних, культурних, етнічних інтересів створюють конфліктну ситуацію в межах загального національно-державного простору. У цьому контексті актуалізується проблема формування в сучасних дітей і молоді ціннісного плюралізму та культурного релятивізму, толерантності й менталітету співробітництва, становлення „діалогу культур” різних національностей, рас, віросповідань, поглядів, переконань.

Про державний підхід до вирішення проблеми регулювання міжетнічних взаємин засвідчують статті Конституції України, Закони України „Про освіту”, „Про національні меншини в Україні”, „Про мови”, Концепція громадянського виховання особистості в умовах розвитку Української державності, Програма виховання дітей та учнівської молоді в Україні, Національна доктрина розвитку освіти, Концепція національного виховання, інші законодавчі та нормативні акти.

Серед основних цілей і пріоритетів освітньої галузі важливе місце посідає виховання людини демократичного світогляду й культури, що характеризується високим поцінуванням національних здобутків, з повагою ставиться до традицій інших народів та їхніх культур, активно долучається до реалізації ідей культури миру, прагне до толерантної взаємодії зі світовим співтовариством.

Вивченню співвідношення національного та загальнолюдського в освіті присвятили свої праці вчені, філософи, педагоги минулого (М.Бердяєв, В.Біблер, М.Драгоманов, П.Каптерев, С.Русова, Я.Чепіга та ін.).

Історико-педагогічний аспект цієї проблеми знайшов відображення в науковому доробку Н.Побірченко, О.Сухомлинської, Є. Сяваско, В. Федяєвої.

Змістовий аспект полікультурної освіти, виявлення оптимальних засобів її реалізації на сучасному етапі досліджували В.Болгаріна, Л.Волик, Л.Горбунова, А.Джуринський, Г.Дмитрієв, В.Ковтун, І.Лощенова, А.Солодка та ін.

Психолого-педагогічні особливості дітей молодшого шкільного віку висвітлено в працях І.Беха, Л.Божович, О.Савченко, А.Шемшуриної, де акцентується увага на тому, що молодші школярі характеризуються відкритістю до навколишнього світу, єдністю емоційно-вольових та пізнавальних аспектів діяльності. Саме тому в цей період закладаються підвалини формування та розвитку повноцінної полікультурної особистості.

Багатоплановий аналіз досліджень Р.Агадулліна, Дж.Бенкса, Л.Голік, А.Джуринського, Г.Дмитрієва, В.Кукушина, О.Ковальчук, І.Лощенової, С.Наушабаєвої, С.Ніето, А.Перотті, Л.Супрунової., Н.Сейко, П.Фрейре, та ін. засвідчує, що поняття „полікультурне виховання” не має єдиного визначення.

З'ясовано лише окремі аспекти цієї проблеми. Бракує даних про структуру полікультурної вихованості та особливості її вияву в молодшому шкільному віці, що може стати вагомим підґрунтям для належного розв'язання відповідних освітніх завдань.

Отже, соціальна значущість і практична необхідність полікультурного виховання молодших школярів, а також наявні суперечності в досягненні кінцевої мети в мікро- та макросоціумі визначили вибір теми дисертаційного дослідження **„Полікультурне виховання молодших школярів у навчально-виховному процесі школи”**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Тема дослідження входить до тематичного плану наукових досліджень науково-дослідної лабораторії „Педагогічне краєзнавство Черкащини” Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини (державний реєстраційний номер 0104U010897). Тема дисертаційної роботи затверджена на засіданні вченої ради Уманського державного педагогічного університету (протокол № 7 від 13.01.03) та Радою з координації наукових досліджень у галузі педагогіки і психології в Україні (протокол № 1 від 28.01.03).

Об'єкт дослідження – процес виховання дітей молодшого шкільного віку.

Предмет дослідження – зміст, форми, методи і технологія полікультурного виховання молодших школярів в умовах Черкаського регіону.

Мета дослідження – визначити, науково обґрунтувати та експериментально перевірити зміст, форми, методи, технологію та педагогічні умови полікультурного виховання учнів молодших класів у школах Черкаського регіону.

Гіпотезою дослідження є припущення про те, що ефективність полікультурного виховання молодших школярів підвищується за сукупності таких педагогічних умов:

- розробки змісту, форм, методів і технології полікультурного виховання молодших школярів і їх упровадження в позаурочну роботу;
- дотримання системного підходу, що забезпечує єдність теоретичних і практичних знань;
- розвитку в учнів емоційно-позитивного ставлення до полікультурних проявів поведінки в безпосередньому зв'язку з практичним відпрацюванням відповідних умінь і навичок;
- дотримання основних принципів особистісно орієнтованого та діяльнісного підходів;
- підвищення педагогічної культури батьків.

Для досягнення мети дослідження й перевірки висунутої гіпотези визначено **завдання** дослідження:

1. З'ясувати стан розробленості проблеми в педагогічній теорії та практиці виховної роботи.
2. Обґрунтувати й експериментально перевірити зміст, форми, методи,

технологію та педагогічні умови полікультурного виховання учнів початкових класів.

3. Охарактеризувати сутність і структуру, критерії та рівні полікультурної вихованості дітей молодшого шкільного віку.

4. Розробити методичні рекомендації для вчителів з проблеми полікультурного виховання дітей молодшого шкільного віку та роботи з їхніми батьками.

Методологічні засади дослідження становлять філософські, соціологічні, психологічні та педагогічні вчення про взаємозв'язок культурологічних та освітньо-виховних явищ у соціокультурному просторі особистості й поліетнічного середовища; філософське вчення про співвідношення свідомості й буття в контексті історико-педагогічних явищ і формування ціннісно-орієнтаційної позиції щодо розвитку особистості; провідні принципи гуманістичної психології й педагогіки.

Теоретичною основою дослідження є філософські й психологічні положення про особистість як суб'єкт взаємин у колективі (Ш.Амонашвілі, М.Бердяєв, Л.Виготський, Г.Комаров); концепція особистісно орієнтованого виховання (І.Бех, А.Богущ, О.Пехота, О.Сухомлинська); наукові положення про закономірності розвитку дітей молодшого шкільного віку (Н.Бібік, Л.Божович, О.Савченко, А.Шемшурина).

Для вирішення поставлених завдань і перевірки гіпотези використовувався комплекс взаємопов'язаних **методів**:

– *теоретичного пошуку*: аналіз філософської, педагогічної, психологічної, соціологічної літератури, що дало змогу уточнити зміст поняття „полікультурне виховання”; синтез, порівняння, класифікація, систематизація й узагальнення теоретичних та емпіричних даних, за допомогою яких визначено технологію полікультурного виховання молодших школярів; теоретичне моделювання для розроблення структури полікультурної вихованості учнів;

– *емпіричні*: діагностичні (анкетування, інтерв'ювання, бесіда, тести, рейтинг); соціометричні, прогностичні (метод експертних оцінок, узагальнення незалежних характеристик), за допомогою яких визначено рівень сформованості полікультурної вихованості молодших школярів; констатувальний і формувальний експеримент, праксиметричні – для вирішення завдань та підтвердження гіпотези дослідження;

– *статистичні* методи обробки результатів дослідження.

Дослідження виконувалося протягом 2002—2006 рр. і передбачало такі **етапи**:

На першому етапі (2002-2003 рр.) здійснювався аналіз філософської, педагогічної, психологічної і соціологічної літератури, з'ясовувався стан проблеми у педагогічній теорії і виховній практиці з метою розробки концептуальних підходів дослідження, визначалися об'єкт, предмет і гіпотеза, формулювалися

мета і завдання; аналізувався зміст та умови полікультурного виховання молодших школярів у Черкаському регіоні.

На другому етапі (2003-2005 рр.) розроблялася структура полікультурної вихованості дітей молодшого шкільного віку, зміст, форми, методи і технологія формульованого етапу дослідно-експериментальної роботи; здійснювався формульовальний етап експерименту, визначалися і коригувалися педагогічні умови забезпечення ефективного полікультурного виховання молодших школярів.

На третьому етапі (2005-2006 рр.) аналізувалися та узагальнювалися результати дослідження, формулювалися й уточнювалися теоретичні висновки, здійснювалося літературне оформлення дисертації.

Експериментальна база дослідження. У педагогічному експерименті брали участь 35 учителів початкових класів, 374 учні та їхні батьки (констатувальний етап), 8 класоводів, 157 молодших школярів та їхні батьки (формульовальний етап). Робота здійснювалася на базі початкових класів ЗОШ I-III ступенів с. Ятранівка, с. Родниківка, ЗОШ I-II ступенів с. Пугачівка та с. Черповоди Уманського району Черкаської області, гімназії № 31 м. Черкаси, гімназії м. Корсунь-Шевченківський, в Уманській ЗОШ I-III ступенів № 10 та в навчально-виховному комплексі “СЗОШ I-III ступенів № 7-колегіум”, м. Умань.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що *вперше розроблено* структуру полікультурної вихованості молодших школярів, компоненти якої виступають особистісними характеристиками, на формування яких має спрямовуватися виховний процес; *науково обґрунтовано* технологію полікультурного виховання учнів початкових класів та зміст, форми і методи оптимізації цього процесу. *Удосконалено* педагогічні умови полікультурного виховання дітей молодшого шкільного віку. *Подальшого розвитку* набули положення особистісно орієнтованого й діяльнісного підходів, ідеї взаємодії сім'ї і школи у формуванні та розвитку особистості дитини.

Теоретичне значення дослідження полягає в теоретичному обґрунтуванні психолого-педагогічних характеристик полікультурної вихованості молодших школярів, визначенні критеріїв, показників та рівнів сформованості цієї особистісної якості; у визначенні й обґрунтуванні поняття “полікультурне виховання”.

Практичне значення дослідження полягає в розробці та впровадженні в зміст виховної роботи початкових класів технології полікультурного виховання учнів, підготовці методичних рекомендацій з підвищення педагогічної культури батьків.

Результати дослідження можуть бути використані в процесі розробки програм з виховання учнів початкових класів, підготовці методичних посібників для вчителів; як доповнення до навчальних програм з педагогіки для студентів вищих навчальних закладів, а також у системі післядипломної педагогічної освіти вчителів.

Наукові положення дисертаційного дослідження **впроваджено** у виховний процес Уманської ЗОШ I-III ступенів № 10 (довідка № 110 від 19.05.2006), навчально-виховного комплексу „СЗОШ I-III ступенів № 7-колегіум” м. Умані Черкаської області (довідка № 134 від 22.05.2006), гімназії № 31 м. Черкаси (довідка № 184 від 25.05.2006) та гімназії м. Корсунь-Шевченківський Черкаської області (довідка № 125 від 26.04.2006).

Вірогідність результатів дослідження забезпечується теоретичним і методологічним обґрунтуванням його вихідних положень, застосуванням комплексу взаємопов'язаних методів, адекватних його об'єкту, предмету, меті та завданням; поєднанням кількісного та якісного аналізу одержаних результатів.

Апробація і впровадження результатів дослідження. Основні положення й результати доповідались на засіданнях кафедри педагогіки Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини, під час виступів на всеукраїнських науково-практичних конференціях: „До витоків становлення української педагогічної науки” (м. Умань, 2002); „Актуальні проблеми виховання особистості в сучасному соціокультурному середовищі” (м. Київ, 2003); „Розвиток змісту освіти як історико-педагогічна проблема” (м. Чернівці, 2003); „Сучасні тенденції та пріоритети виховання” (м. Київ, 2004).

Публікації. З теми дослідження опубліковано 10 наукових праць, із них 8 надруковано у фахових виданнях, затверджених ВАК України. Усі публікації одноосібні.

Структура дисертації. Робота складається із вступу, двох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел (всього 191 найменування, з них – 13 іноземною мовою), 10 додатків на 15 сторінках. Загальний обсяг дисертації 198 сторінок, з них основного тексту 170 сторінок. Робота містить 5 таблиць на 2, 5 сторінки.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ

У **вступі** обґрунтовується актуальність теми дисертаційного дослідження, визначаються його об'єкт, предмет, мета, методи та етапи, формулюються завдання, розкривається практичне та теоретичне значення роботи, його наукова новизна.

У **першому розділі „Теоретичні засади полікультурного виховання учнів початкових класів”** розглядаються різні підходи до визначення сутності полікультурного виховання, аналізуються форми і методи його реалізації, визначається структура полікультурної вихованості дітей молодшого шкільного віку.

Проблема мирного співіснування різних народів і держав привертала увагу філософів, державних діячів на різних етапах розвитку суспільства. З давніх-давен людство робило спроби віднайти засіб забезпечення безконфліктного співіснування країн і національних людських спільнот.

З позицій української державності, ідеалів та норм загальнолюдських цінностей проблеми взаємин різних національностей привертали увагу Г.Ващенка, В.Винниченка, Б.Грінченка, М.Грушевського, М.Драгоманова, А.Кримського, В.Липинського, І.Огієнка, К.Ушинського та ін.

У середині ХХ ст. в науковому обігу з'являється і набуває визнання поняття "полікультурність", яке певною мірою узагальнювало і розкривало як минулі теоретичні розробки, так і сучасний досвід реалізації ідей миру і взаємоповаги між народами, незважаючи на наявні між ними культурні, расові, національні, релігійні відмінності.

На міжнародному рівні проблеми полікультурного виховання набули утвердження в Статуті Організації Об'єднаних Націй, у Преамбулі Статуту ЮНЕСКО, у Загальній декларації прав людини, Конвенції про права дитини, Декларації про ліквідацію всіх форм нетерпимості та дискримінації на основі релігії та переконань, у Міжнародній конвенції про ліквідацію всіх форм расової дискримінації, Декларації принципів толерантності та ін. Ці документи стали вихідними для розробки національних програм полікультурного навчання й виховання, в яких одне з провідних місць належить системі освіти.

Основні засади полікультурної політики Української держави закріплені в Конституції (Основному Законі) України, в Законах "Про національні меншини в Україні", "Про свободу совісті та релігійні організації", "Про охорону дитинства", "Про попередження насильства в сім'ї", "Про об'єднання громадян", Концепції громадянського виховання особистості в умовах розвитку Української державності, Програмі виховання дітей та учнівської молоді в Україні, Національній доктрині розвитку освіти в Україні, інших чинних документах, а також у міжнародно-правових актах, ратифікованих Верховною Радою України.

Окремі аспекти полікультурності знайшли відображення в працях, Н.Воскресенської, Л.Горбунової, В.Заслуженюка, В.Ковтун, О.Литвинова, І.Лощенової, Н.Побірченко, О.Сухомлинської, та ін. Розглядаючи проблему культурної і політичної взаємодії різних народів, для визначення цього феномену, автори оперують різними поняттями. До найбільш уживаних можна віднести такі, як: полікультурність, мультикультуралізм, культура міжнаціонального спілкування, багатокультурність тощо. Одні з цих дефініцій мають більше спільних рис, інші — менше.

Вивчення наукових праць вітчизняних і зарубіжних авторів дає змогу зробити висновок, що ідеї полікультурності пройшли у своєму розвитку певні етапи, кожний з яких характеризується своєрідними рисами. Скажімо, визначення прав та свобод людини, акцентуація на необхідності їх забезпечення припадає на XVII-XVIII ст. Це — етап „першого покоління” феномену, що розглядається. „Друге покоління” становлення прав людини торкається соціально-економічних аспектів і припадає на кінець XIX — початок XX століття. Наприкінці XX — початку XXI століття оформилось „третє покоління” прав, під якими тепер

розуміються права народів і націй, серед яких особливого звучання набуває право нації на самовизначення, на власну мову та культуру.

Як засвідчує проведений нами аналіз статистичних даних, населення Черкащини характеризується значною строкатістю етнічних груп, які зберігають свою культуру, мову, традиції. Це накладає певний відбиток на етнічний склад учнів, що є зменшеним відображенням загального етнічного складу Черкаського регіону.

Для утвердження концепції безконфліктного розвитку поліетнічного українського суспільства В.Євтух пропонує низку заходів, спрямованих на відродження й активне функціонування в етнокультурному просторі нашої держави культур різних етнічних спільнот, найефективнішими серед яких є такі: проведення всеукраїнських фестивалів, форумів, конкурсів із залученням найширшого кола представників різних етнічних спільнот, широке використання засобів масової інформації та включення в навчальні плани шкіл та вищих навчальних закладів курсів з історії та культури етнічних спільнот, які проживають на території України; І.Лощенова акцентує увагу на необхідності розвитку пізнавальних та невербальних умінь і навичок, які дають дитині змогу вступати в контакт з іншими культурами та їхніми носіями. О.Джуринський, Г.Дмитрієв, Т.Поштарьова вважають можливим використання методів, які вже довели свою ефективність і визнання педагогічною практикою: діалог, дискусія, моделювання, рольові ігри, евристичні бесіди, робота з першоджерелами для розвитку навичок міжкультурного спілкування — діалог; значущість культурно-соціального аспекту сімейного виховання виділяють Е.Заредінова, Т.Кравченко, В.Федяєва; О.Галай, В.Ковтун, О.Чебан наголошують на важливості вивчення національних традицій як передумови полікультурного становлення особистості. Важливого значення надають професійній підготовці майбутніх учителів, як умові ефективності виховного процесу Є.Барбіна, О.Глузман, І.Зязюн, О.Коберник, М.Пентилюк та ін..

Молодший шкільний вік — важливий щабель на шляху соціального становлення особистості. Він характеризується певними особливостями, врахування яких сприяє визначенню й адекватному застосуванню форм і методів виховання учнів початкових класів. До основних з них належать такі: активність та емоційна чутливість, психологічна рівновага й толерантність, емпатійність і відкритість, рефлексивність та ініціативність, почуття власної гідності й здатність до свідомої саморегуляції. Крім означених особливостей, у молодшому шкільному віці набуває розвитку спроможність до соціальної рефлексії та “значущого іншого” як носія нового знання, зовнішніх оцінок, інших позицій, ціннісного досвіду, зразка для порівняння і наслідування; на самого себе як складову мікросоціуму, учасника спілкування і взаємодії; на власну діяльність як внесок у життєдіяльність співтовариства; формується нова соціальна позиція — розвиток усвідомленого ставлення до себе як до відповідальної особи, до свого навчання як

виконання обов'язку, до спілкування з дорослими й однолітками як до розвитку ціннісних соціальних зв'язків, соціальної взаємодії.

Будь-який процес спрямовується на досягнення певного результату, що засвідчує його доцільність та ефективність. Процес полікультурного виховання не є винятком з цього правила і передбачає досягнення високого рівня сформованості полікультурної вихованості. Ґрунтуючись на аналізі наукової літератури і результатах проведеного дослідження, до структурних компонентів такої якості особистості відносимо: змістовий блок (моральні уявлення, знання, переконання, погляди, установки); емоційно-мотиваційний блок (потреби, мотиви, емоції, почуття, сукупність відповідних емоційно-психологічних характеристик); регулятивний блок (оцінки, цінності, певний еталон прояву почуттів, прагнення до реалізації їх у взаєминах з іншими людьми); діяльнісний блок (уміння, навички, звички, дії, вчинки, поведінка).

Зазначимо, що всі структурні елементи та їх показники тісно пов'язані між собою, постійно взаємодіють і за відповідних умов забезпечують механізм формування й реалізації полікультурної вихованості дітей молодшого шкільного віку – інтегративної якості особистості, що характеризує багатоаспектність її зв'язків на мікро- та макрорівні і включає сукупність полікультурних поглядів, ідей, переконань, почуттів, потреб, цінностей, установок, які виявляються в конкретній поведінці, а також виступають невід'ємними її структурними компонентами.

Проте реалії сьогодення засвідчують, що значна кількість дітей не можуть відповідати за свої дії, виявляють агресивність, іноді характеризуються некерованістю. Такі прояви відбуваються через притаманну дитині молодшого шкільного віку несформованість внутрішнього контролю дій, певний рівень складності системи моральних якостей, тобто тих суб'єктивних цінностей, які утворюють її морально-духовне „Я”. Це викликає суперечність між вимогами до полікультурної вихованості учнів початкових класів і відсутністю гуманістично-спрямованої, насиченої морально-етичним змістом виховної роботи, яка забезпечувала б дітям не лише оволодіння теоретичними знаннями, але й формувала б уміння відчувати та виявляти відповідні емоції, дотримуватися певної поведінки в реальному житті.

У другому розділі „Педагогічні умови підвищення ефективності полікультурного виховання молодших школярів” наводяться результати констатувального етапу експерименту, характеризується технологія підвищення ефективності виховної роботи з учнями початкових класів у досліджуваному напрямі, зміст, форми і методи роботи з батьками, аналізуються результати дослідно-експериментальної роботи.

В основу діагностування покладено визначені нами критерії сформованості полікультурної вихованості:

когнітивний (наявність знань про людські взаємини, моральні норми та норми-заборони, їх значення, основний зміст, необхідність дотримання у власному житті; уявлення про сутність та особливості прояву культури поведінки, спілкування та мовлення; вміння оцінювати факти дійсності з погляду відомих знань, складати в єдине ціле різні за характером і ступенем вірогідності їх елементи);

емоційно-оцінний (позитивне ставлення до моральних норм, що регулюють взаємини між людьми, прагнення дотримуватися їх, виявляти відповідні особистісні якості, повага до іншої людини; емоційне опанування гуманними нормами взаємодії, наявність позитивної мотивації до взаємодії з іншою людиною незалежно від її національної, расової, релігійної приналежності або референтної характеристики (вік, фізичні чи психічні вади тощо). Повага людської гідності, здатність до співпереживання, співчуття; тактовне й толерантне ставлення до оточуючих);

діяльнісний (уміння та навички дотримання основних правил культури поведінки і культури спілкування в міжособистісних взаєминах; уміння контролювати й здійснювати корекцію хибних проявів і можливих порушень, спираючись на теоретичні знання та емоційно-оцінні судження про них; уміння вибудовувати суб'єкт-суб'єктне діалогічне спілкування, застосовувати тактику попередження конфліктних ситуацій чи конструктивного їх розв'язання).

На основі названих критеріїв та їх показників визначено рівні сформованості досліджуваної якості – високий, середній, низький, кожен з яких мав відповідні характеристики.

Узагальнення результатів цього етапу констатувального експерименту подано в табл. 1.

Таблиця 1

**Рівень сформованості полікультурної вихованості
молодших школярів**

Рівні	Класи							
	1 клас		2 клас		3 клас		4 клас	
	Абс. числа	%	Абс. числа	%	Абс. числа	%	Абс. числа	%
Високий	6	8,0	18	19,2	19	20,1	19	20,5
Середній	62	65,9	56	59,7	55	58,4	53	56,9
Низький	25	26,1	20	21,1	20	21,5	21	22,6

Як свідчать дані табл. 1, найбільша кількість учнів перебувала на середньому рівні досліджуваної якості особистості. Щодо високого й низького рівнів, то їх показники майже не мали суттєвих відмінностей у 2-4 класах, тоді як у перших спостерігалось різке розходження, яке становило відповідно: високий

рівень – 8,0% (у других – 19,2%, у третіх – 20,1%, у четвертих – 20,5%), низький рівень – 26,1% (у других класах — 21, 1%, у третіх – 21,5%, у четвертих – 22, 6%).

В основу експериментальної технології покладено комплекс особистісно орієнтованих її різновидів (гуманно-особистісні та технології співробітництва), які висувають у центр виховної системи особистість дитини, акцентуючи увагу на необхідності створення комфортних, безконфліктних і безпечних умов її розвитку, реалізації природного потенціалу. Особистість дитини в цій групі технологій не тільки об'єкт виховання, а й пріоритетний суб'єкт, який виступає метою виховної системи, а не засобом досягнення якоїсь іншої мети.

Іншими видами виховних технологій, які використали ми в процесі дослідження, є: технологія колективного творчого виховання І.Іванова, технологія створення ситуації успіху А.Белкіна, технології ігрової діяльності, оскільки вони допомагають зацікавити дітей змістом виховної роботи і відповідають віковим особливостям дітей молодшого шкільного віку.

Технологія виховного процесу розглядалася нами як сукупність методологічних та організаційно-методичних установок, що визначають добір, компонування і порядок використання виховного інструментарію, стратегію, тактику і техніку організації процесу виховання.

Стратегія виховання передбачала загальний задум, перспективи і план досягнення мети полікультурного виховання в процесі вирішення практичних завдань; орієнтувалася на відмову від неефективних стереотипів, подолання наявних суперечностей і недоліків. Тактика визначала різноманітність прийомів, алгоритмів діяльності стосовно кожного окремого учня й передбачала послідовне впровадження виховних заходів полікультурної спрямованості.

Упровадження експериментальної технології передбачало застосування визначених прийомів педагогічного впливу на молодших школярів:

- позитивно-розвивальні;
- гальмуючі прийоми, спрямовані на подолання негативних особистісних якостей;
- прийоми вибуху.

За такого підходу ми спиралися на відомі в психолого-педагогічній теорії принципи педагогічного оптимізму, поваги до вихованця, розуміння індивідуально-психологічних відмінностей школярів, розкриття мотивів і зовнішніх обставин вчинків; зацікавленості долею дитини.

Окрім того, використані допоміжні елементи педагогічної технології, а саме:

- створення позитивного психологічного клімату (атмосфера делікатності, взаємної поваги, люб'язності), де особлива увага зверталася на дотримання доброзичливого ставлення до дитини, виявлення відкритості у взаєминах з нею, виявлення співчуття, людяності, усунення можливих невдач;
- упровадження виховного інструментарію, який передбачав розвиток

уяви, творчої активності, емоційної сфери, почуття нового; створення ситуацій для зняття невпевненості й почуття страху, вибору морально-етичного ідеалу;

- відтворення ситуацій успіху та невдачі, що ґрунтувалися на оцінюванні діяльності іншого;
- забезпечення психолого-виховної реакції на вчинок дитини, що визначалася як інтерпретація результату вчинку;
- застосування засобів етичного захисту суб'єктами педагогічно-виховної взаємодії.

Зазначені прийоми та підходи спрямовувалися на виховання в дитини почуття власної гідності, корекцію її поведінки. Також використовувалися такі прийоми як: „виправлення поведінки”, „наївного подиву”, „запитання на повторне відтворення”, „протиставлення позитивних якостей суб'єкта його негативній поведінці”, „можливість залишитися наодинці зі своїм вчинком” тощо.

Критеріями ефективності розробленої нами технології виступали такі:

- доцільність виховних завдань, пов'язаних із вихованням особистості молодшого школяра;
- відповідність виховної діяльності об'єктивним законам виховання, поставленим завданням і потребам дитини;
- оптимальність системи виховної роботи та дійовість виховних заходів, тобто відповідність її продуктивної моделі алгоритму запропонованої технології.

Основними складовими експериментальної технології визначено:

1. Подання інформації.
2. Обговорення ситуації за алгоритмом: „Я-позиція”, причина „Я-позиції”; „Я-позиція” і суспільно значуща норма; дискусія; рефлексія, вільний вибір.
3. Проведення ігор-тренінгів для формування відповідних умінь і навичок поведінки.
4. Планування діяльності. Рефлексія: на що слід звернути увагу.
5. Реалізація діяльності.
6. Підбиття підсумків діяльності. Рефлексія: які почуття відчували під час діяльності; що сподобалося і чому; які виникали проблеми щодо прояву культури поведінки і культури спілкування; які залишилися уявлення; що треба поліпшити?

Залежно від мети конкретного заняття кількість етапів скорочувалася. У цьому випадку відбувалося розширення й поглиблення змісту та інструментарію тих із них, які залишилися. Скажімо, вирішуючи завдання, пов'язані з формуванням когнітивного, емоційно-мотиваційного та регулятивного компонентів полікультурної вихованості, ми визначили основну мету перших з двох наведених вище етапів, яка передбачала впровадження кількох додаткових підетапів.

На *першому підетапі* передбачалося розв'язання таких завдань:

- підвищення теоретичної обізнаності молодших школярів з полікультурним змістом людського буття;

- забезпечення появи в дитини переживань під зовнішнім впливом учителя;
- спрямування означених переживань на формування внутрішнього мовлення, первинних думок, які мають невиразний зміст – загальні уявлення щодо предмета пізнання і поведінки;
- закріплення первинних думок у зовнішньому мовленні, тобто в “мовленні для інших”, яке відбувається за допомогою слів, міміки, жестів. Основні труднощі тут полягали у тому, щоб під час виховного заходу створити умови для вільного висловлювання думки (викликати в кожного учня рух думки із середини на зовні).

Другий підетап – створення ситуації когнітивного дисонансу. З цією метою організовували “зустріч” різного за структурою і змістом зовнішнього мовлення молодших школярів, що ставало передумовою перебудови внутрішнього мовлення тих дітей, які перебували на нижчому стосовно інших рівні.

Третій підетап спрямовувався на забезпечення адаптації учня до більш високої структури думки й досягнення ним задоволення від оптимального для нього успіху. Цей процес відбувався завдяки переведенню:

- внутрішньої думки у зовнішнє мовлення (мовлення як діалогова форма);
- більш високої структури думки із зовнішнього мовлення у внутрішнє (за Л.Виготським, випаровування зовнішнього мовлення у внутрішнє).

Охарактеризовані нами підходи до вибудови експериментальної технології стали підґрунтям добору і впровадження відповідних змісту, форм і методів, які спрямовувалися на розв’язання завдань дослідно-експериментальної роботи, апробацію спрогнозованих педагогічних умов підвищення ефективності полікультурного виховання молодших школярів. До основних серед них належать такі: бесіди, розповіді, ознайомлення зі змістом казок, оповідань з наступним їх обговоренням, бесіди-інструкції, інсценізації, пізнавальні та рольові ігри, вправи, етюди, моделювання педагогічних ситуацій, вікторини, колективні творчі справи.

У межах формувального етапу експерименту було розроблено програму підвищення педагогічної культури батьків, яка включала 9 тем. Програма розрахована на 18 годин, з них 8 год. – теоретичні заняття, 8 год. – практичні і 2 год. – підсумкова конференція.

У процесі реалізації програми до неї вносилися необхідні корективи, пов’язані з проблемами конкретних сімей. Особлива увага зверталася на можливості етнопедагогічного середовища. За цих умов ми намагалися дати батькам не стільки суто теоретичні знання, як сформувані у них практичні уміння й навички, залучити їх до такої діяльності, яка сприяла б зміні (за необхідності) їхніх поглядів як на сам процес сімейного виховання, так і на збагачення його полікультурною спрямованістю.

Проведений аналіз результатів формувального етапу засвідчив позитивні зрушення в рівнях педагогічної культури дорослих членів сімей, що, в свою чергу, позитивно вплинуло на полікультурну вихованість молодших школярів.

Відповідно до мети та завдань формувального етапу експерименту, після його завершення проведено заміри, які дали змогу одержати кількісне вираження якісних змін, котрі відбулися під впливом упровадження запропонованої нами технології полікультурного виховання молодших школярів. Зрізи за методикою та організацією були аналогічні тим, що проводилися на констатувальному етапі дослідження. Це дало змогу одержати об'єктивну картину динаміки сформованості полікультурної вихованості молодших школярів за допомогою розробленої та апробованої в ході формувального етапу експерименту технології.

Узагальнення результатів за всіма критеріями в контрольних та експериментальних класах до початку формувального етапу експерименту і після його закінчення дало змогу визначити загальний рівень полікультурної вихованості молодших школярів і простежити його динаміку. Кількісні показники цього етапу роботи подано у табл. 2.

Таблиця 2

Динаміка рівня полікультурної вихованості молодших школярів до і після завершення формувального етапу експерименту

Рівні	Контрольні класи				Експериментальні класи			
	До експерименту		Після експерименту		До експерименту		Після експерименту	
	Абс. числа	%	Абс. числа	%	Абс. числа	%	Абс. числа	%
Високий	23	14,7	26	16,6	23	14,7	79	50,3
Середній	74	47,1	77	49,0	74	47,1	67	42,7
Низький	60	38,2	54	34,4	60	38,2	11	7,0

Як засвідчують дані табл. 2, в експериментальних класах відбулися позитивні зміни в рівнях полікультурної вихованості молодших школярів. Якщо до початку роботи на високому рівні перебувало лише 14,7% молодших школярів, то після її завершення, за даними проведених вимірювань, його досягло 50,3% дітей. Низький рівень, навпаки, значно знизився: до нього спочатку віднесено 7,0% учнів, тоді як за результатами початкового зрізу, дітей з таким рівнем зафіксовано вже 38,2%.

Для аналізу динаміки полікультурної вихованості молодших школярів введено поняття „ваговий коефіцієнт”, який є вираженою у відносних одиницях кількістю учнів, до кожного з визначених рівнів.

На початку дослідно-експериментальної роботи „ваговий коефіцієнт” низького рівня в експериментальних класах становив 0,38; середнього – 0,47; високого – 0,15. У контрольних класах відповідно: низького рівня – 0,38; середнього – 0,47; високого – 0,15.

Для виявлення зростання рівня сформованості полікультурної вихованості молодших школярів після закінчення формувального етапу педагогічного експерименту також визначалися вагові коефіцієнти. В експериментальних класах

для низького рівня ваговий коефіцієнт дорівнював 0,07; для середнього – 0,43; для високого – 0,50. У контрольних класах для низького рівня відповідно – 0,34; для середнього рівня – 0,49; для високого рівня – 0,17.

У результаті проведення формувального етапу педагогічного експерименту ваговий коефіцієнт низького рівня зменшився від 0,38 до 0,07, середнього рівня від 0,47 до 0,43, для високого підвищився від 0,15 до 0,50.

Аналіз зміни вагових коефіцієнтів свідчить про зростання кількості молодших школярів із середнім та високим рівнем, і, відповідно, зменшення кількості учнів, які мали низький рівень. У контрольних класах позитивних змін не відбулося.

Таким чином, визначені педагогічні умови, які реалізовувались у процесі формувального етапу дослідно-експериментальної роботи через упровадження технології полікультурного виховання, проведення цілеспрямованої роботи з батьками учнів щодо підвищення їхньої педагогічної культури як чинника оптимізації відповідного впливу сім'ї на дітей молодшого шкільного віку й створення сприятливого мікросередовища, яке перебуває в органічній єдності зі шкільним середовищем і макросоціумом, дотримання провідних принципів особистісно орієнтованого та діяльнісного підходів позитивно вплинули на формування основних структурних компонентів полікультурної вихованості молодших школярів.

ВИСНОВКИ

На основі проведеного дослідження зроблено такі висновки:

1. Виявлено, що проблема полікультурного виховання особистості пройшла в своєму розвитку тривалий історичний шлях, збагачуючись на кожному щаблі суспільного поступу новими ідеями стосовно як його змісту, так і методів реалізації. Аналіз філософської, соціологічної, педагогічної літератури з проблеми дослідження дав змогу сформулювати власне визначення поняття „полікультурне виховання“, під яким розуміємо процес цілеспрямованого й планомірного формування й розвитку світогляду, переконань і почуттів особистості, що ґрунтуються на визнанні багатоманітності культур, збагачує її почуття, формує особливе ставлення до навколишнього світу й людей у ньому і супроводжується сприйманням та осмисленням життєво важливих парадигм буття, перетворенням зовнішніх культурних смислів у внутрішній морально-етичний світ.

2. З'ясовано найбільш поширені в сучасній науковій літературі підходи до організації полікультурного виховання, вибору форм і методів його ефективної реалізації. Помітне місце серед останніх посідають активні та інтерактивні їх різновиди, які дають змогу перевести учня в позицію активного суб'єкта навчально-виховного процесу, а також чинники навколишнього етнопедагогічного середовища за умов відповідної їх організації.

3. Визначено структуру полікультурної вихованості молодших школярів, яка включає такі компоненти, як змістовий, емоційно-мотиваційний, регулятивний та діяльнісний і є інтегративною якістю особистості, що відображає багатоаспектність її зв'язків на мікро- та макрорівні і включає сукупність полікультурних поглядів, ідей, переконань, почуттів, потреб, цінностей, установок, які виявляються в конкретній поведінці.

4. Проаналізовано сучасний стан полікультурного виховання в початкових класах шкіл Черкаського регіону. Результати діагностики засвідчили, що вчителі не надають достатньої уваги вирішенню цих проблем, що негативно позначається на полікультурній вихованості молодших школярів. Розроблені критерії та показники дозволили виявити три рівні сформованості означеної якості – високий, середній, низький, кожний з яких характеризувався певними ознаками, що відповідають віковим особливостям дітей молодшого шкільного віку.

Найбільша кількість учнів перебувала на середньому рівні досліджуваної якості (65,9% – у перших, 59,7% – у других, 58,4% – у третіх і 56,9% – у четвертих класах). Щодо високого й низького рівнів, то їх показники майже не мали суттєвих відмінностей у 2-4 класах, тоді як у перших спостерігалось різке розходження, яке становило відповідно: високий рівень – 8,0% (у других – 19,2%, у третіх – 20,1%, у четвертих – 20,5%), низький рівень – 26,1% (у других класах – 21,1%, у третіх – 21,5%, у четвертих – 22,6%).

5. З'ясовано, що сучасна сім'я має значний вплив на формування та розвиток у дитини стереотипів ставлень і особливостей міжособистісних взаємин з представниками інших культур. За таких умов переважна більшість батьків не надають належної уваги цим питанням, а в деяких випадках навіть негативно впливають на полікультурне становлення дитини.

6. Апробовано педагогічні умови підвищення ефективності полікультурного виховання молодших школярів, до яких відносимо:

- розробки змісту, форм, методів і технології полікультурного виховання молодших школярів та їх упровадження в позаурочну роботу;
- дотримання системного підходу, що забезпечує єдність теоретичних і практичних знань;
- розвитку в учнів емоційно-позитивного ставлення до полікультурних проявів поведінки в безпосередньому зв'язку з практичним відпрацюванням відповідних умінь і навичок;
- дотримання основних принципів особистісно орієнтованого та діяльнісного підходів;
- підвищення педагогічної культури батьків.

7. Розроблено й експериментально перевірено технологію полікультурного виховання, спрямовану на формування й розвиток в учнів початкових класів основних компонентів полікультурної вихованості. Запропонована технологія

включала низку взаємопов'язаних етапів, на кожному з яких використовувалися відповідні форми й методи роботи, що забезпечувало поступовий перехід учнів від репродукування теоретичних знань через переведення їх в особистісно значущі й поцінювані (ціннісні) мотиви, ставлення, установки до конструктивного використання у власній поведінці та діяльності.

8. Порівняння результатів констатувального і формувального етапів дослідно-експериментальної роботи дало змогу простежити динаміку рівнів сформованості в молодших школярів полікультурної вихованості. Як засвідчили результати діагностики за кожним з визначених критеріїв, в експериментальних класах відбулися позитивні зрушення за всіма показниками. Узагальнені вимірювання показали, що завдяки впровадженню розробленої нами технології, дотримання спрогнозованих педагогічних умов кількість дітей з високим рівнем досліджуваної якості досягла після проведення формувального етапу експерименту 50,3% (на початку роботи до цього рівня віднесено 14,7% учнів). У контрольних класах ця тенденція виражена меншою мірою, істотних кількісних і якісних змін тут не відбулося.

Проведене наукове дослідження дозволяє констатувати, що висунута гіпотеза підтверджена, поставлені завдання виконані.

Результати дослідження не вичерпують всіх аспектів розв'язання проблеми полікультурного виховання сучасних школярів. Перспективи подальшої роботи вбачаємо у вивченні можливостей організації навчального процесу щодо підвищення полікультурної вихованості учнів, екстраполяції проблеми на інші вікові групи.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Бойченко В.В. Проблеми національного виховання в умовах полікультурного середовища // Збірник наукових праць. В.Г.Кузь (гол. ред.) та інші. – К.: Наук. світ, 2002. – С. 22-28.

2. Бойченко В.В. Проблеми полікультурного виховання особистості: теоретичний аспект // Теоретико – методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді. Зб. наук. пр. – Київ – Житомир: Вид. Волинь, 2003. – Кн. I. – С. 138-143.

3. Бойченко В.В. Ідеї полікультурності у змісті національної освіти // Науковий вісник Чернівецького університету: Зб. наук. пр. Вип. 177. Педагогіка та психологія. – Чернівці: Рута, 2003. – С. 40-44.

4. Бойченко В.В. До загальнолюдського крізь призму національного (проблеми полікультурного виховання) // Педагогіка і психологія. – 2003, № 3-4. – С. 106-112.

5. Бойченко В.В. Реалізація ідей полікультурного виховання у початковій ланці освіти // Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді. Зб. наук. пр. – Київ – Житомир: Вид. ЖДУ, 2004. – Кн. I. – С. 68-71.

6. Бойченко В.В. Полікультурне виховання в контексті формування культури миру // Педагогіка і психологія. – 2005, № 1. – С. 24-31.

7. Бойченко В.В. Сучасний стан полікультурної вихованості молодших школярів // Початкова школа. – 2005. – № 5. – С. 12-14.

8. Бойченко В.В. Технологія полікультурного виховання молодших школярів // Психолого-педагогічні проблеми сільської школи. Зб. наук. пр. Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини. / Гол. ред. Н.С. Побірченко та інші. – К.: Міленіум, 2005. – Вип. 11. – С. 157-163.

9. Бойченко В.В. Євреї в історії Уманщини (полікультурний аспект) // Краєзнавство Черкащини: № 7 / Ред. кол.: В.М.Мельниченко та інші. – К.: Наук.світ, 2004. – С. 45-52.

10. Бойченко В.В. Полікультурне виховання в освітньому просторі України. // Матеріали Всеукраїнської наук.-метод. конф. „Підготовка педагогічних кадрів у вищих навчальних закладах у контексті процесів глобалізації.” м. Умань. – К.: Міленіум, 2005. – С. 27-29.

АНОТАЦІЯ

Бойченко В.В. Полікультурне виховання молодших школярів у навчально-виховному процесі школи. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.07 – теорія та методика виховання. – Херсонський державний університет, Херсон, 2006.

У дисертації розглядається актуальна проблема полікультурного виховання дітей молодшого шкільного віку. Визначено сутність цього феномена, основні форми і засоби залучення учнів до полікультурного середовища з метою виховання в них відповідних знань, умінь і навичок.

Проаналізовано стан досліджуваної проблеми в практиці початкових шкіл Черкаського регіону, визначено критерії полікультурної вихованості, які стали підґрунтям для розподілу молодших школярів на типологічні групи, кожна з яких відповідала певному рівню її сформованості: високому, середньому, низькому.

Визначено та експериментально перевірено педагогічні умови підвищення ефективності полікультурного виховання учнів початкових класів.

Розроблено структуру полікультурної вихованості учнів початкових класів, зміст, форми, методи і технологію її реалізації.

Ключові слова: активні форми і методи, виховна робота, молодші школярі, полікультурне виховання, структура, технологія.

АННОТАЦИЯ

Бойченко В.В. Поликультурное воспитание младших школьников в учебно-воспитательном процессе школы. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.07 – теория и методика воспитания. – Херсонский государственный университет, Херсон, 2006.

Диссертация посвящена исследованию актуальной проблемы – поликультурного воспитания детей младшего школьного возраста.

Проведенный анализ научной отечественной и зарубежной литературы показал сложность поставленной проблемы, реализация которой предполагает использование широкого круга форм и методов. Важное место в этом процессе занимает сфера образования.

Выявлено, что сегодня исследователями определяются различные методы, способствующие поликультурному воспитанию подрастающего поколения. Их выбор обуславливается теми задачами, которые выдвигаются в каждом конкретном случае, что позволяет конкретизировать пути достижения положительного результата.

Определено, что осознание детьми своей этнической принадлежности варьируется в зависимости от того, живут ли они в полиэтнической или моноэтнической среде. Полиэтническая среда дает ребенку больше возможностей для приобретения знаний об особенностях своей и других этнических групп, формирует соответствующие коммуникативные навыки. Отсутствие опыта межэтнического общения является предпосылкой снижения интереса и к своей этничности.

Определены особенности детей младшего школьного возраста, учет которых при условии гуманистически направленной, наполненной морально-этическим содержанием воспитательной работы, создает фундамент для овладения учащимися соответствующими теоретическими знаниями, формирования у них умений чувствовать и проявлять определенные эмоциональные переживания и отношения, соблюдать морально-этическое, поликультурное поведение в собственной жизнедеятельности.

Анализ научной литературы позволил определить структуру поликультурной воспитанности как личностного образования, интегративного качества человека, которое отражает многоаспектность его связей на микро- и макроуровне и включает совокупность поликультурных знаний, взглядов, идей, убеждений, чувств, потребностей, ценностей, установок, которые проявляются в конкретном поведении.

К основным структурным компонентам поликультурной воспитанности относятся: содержательный, эмоционально-мотивационный, регулятивный, деятельностный. Все они находятся в тесной взаимосвязи и взаимодействии,

обеспечивая реализацию учащимися младшего школьного возраста поликультурной воспитанности.

Выделенные показатели каждого из названных компонентов могут выступать ориентирами для организации и проведения работы по поликультурному воспитанию в учебно-воспитательном процессе средних общеобразовательных учреждений.

Изучение современного состояния поликультурного воспитания младших школьников показало, что в учебно-воспитательном процессе начальной школы эти вопросы не получают достаточного освещения. Все это отрицательно сказывается на формировании и развитии личности ребенка, обуславливает низкий уровень поликультурной воспитанности значительного количества младших школьников, негативно влияет на общий уровень воспитанности детей, усложняет межличностные контакты в микро — и макросоциуме.

Выяснено, что современная семья характеризуется различным отношением к основным направлениям поликультурного воспитания. Это вызывает своеобразность отношений ребенка с макросоциумом, который характеризуется значительным количеством национальных культур, неоднозначностью межличностных отношений. Особенно актуальной эта проблема является для Черкасского региона, где наблюдается многообразие представителей других национальностей, которые имеют ярко выраженные этнические признаки, своеобразные образцы материнской культуры. Низкий уровень педагогической культуры родителей отрицательно влияет на поликультурную воспитанность детей, тормозит формирование у них соответствующих личностных качеств.

Разработанные нами содержание, формы, методы и технология поликультурного воспитания основывались на исходных принципах личностно ориентированных подходов – технологии коллективного творчества, технологии создания „ситуации успеха”, гуманно-личностной технологии, которые предусматривают субъект-субъектное взаимодействие учителя и учащегося, диалогическое общение, рассматривают личность как наивысшую ценность. Широко применялись также игровые технологии. Основным принципом поликультурного воспитания определен принцип диалога и взаимодействия различных культур, предусматривающий, что наиболее полно культура осознается только при взаимодействии, диалоге (полилоге) представителей разных культур, когда становятся видимыми и понятными особенности каждой из них.

Методика внедрения экспериментальной технологии в воспитательную работу начальной школы предусматривала применение широкого комплекса активных и интерактивных методов, насыщение ее содержанием поликультурной направленностью, привлечение учеников к такой деятельности.

Разработанная и внедренная нами программа повышения педагогической культуры родителей способствовала развитию культурной компетентности

взрослых членов семьи, позитивным сдвигам в содержании семейного воспитания, улучшению родительско-детских взаимоотношений.

Полученные на заключительном этапе формирующего эксперимента результаты подтвердили целесообразность прогнозируемых нами педагогических условий повышения эффективности поликультурного воспитания младших школьников.

Ключевые слова: активные формы и методы, воспитательная работа, младшие школьники, поликультурное воспитание, структура, технология.

ANNOTATION

Boichenko V.V. Multicultural Education of junior pupils in school training and educations process. – Manuscript.

Dissertation on the Candidate of Pedagogical Sciences in speciality 13.00.07. – Theory and Methods of Education. – Kherson's State University, Kherson, 2006.

The actual problem of multicultural education of school junior pupils is devoted in the dissertation. The essence of this phenomenon, the main forms and means of pupils drawing to multicultural surrounding with educational purpose to corresponding knowledge, abilities and skills are determined.

The state of investigated problem is the primary school practice of Cherkasy Region is analyzed, criteria of multicultural education are determined which became the basis for streaming junior pupils into typological groups, where each group corresponded the definite level of its formation: high, average, low.

The structure of multicultural education of junior pupils, the context, forms, methods and technology of its realization are created.

Key words: active forms and methods, educational work, junior pupils, multicultural education, structure, technology.